

## STATENS BYMILJØPRIS 2010

Vann i alle dets former inngår som en viktig del av grønnstrukturen i norske byer og tettsteder. Vannet bidrar til økt biologisk mangfold og til økte opplevelseskvaliteter. Vannet og det hydrologiske systemet, sammen med de grønne områdene i byene våre, ivaretar stadig flere tekniske funksjoner som er viktige i arbeidet for å bedre lokalklimaet og tilpasse seg klimaendringene generelt. Derfor snakker vi om en flerfunksjonell blågrønn struktur, og om at denne må innarbeides i de overordnede planfaglige strategiene for byenes utvikling.

Opparbeidelse og ivaretagelse av slike strukturer krever omtanke og langsiktig kommunal planlegging. Det krever at man finner kreative løsninger på utfordrende og komplekse oppgaver, og at man har tilpasningsvilje i forhold til det arbeidet man står overfor.

Byer og tettsteder vokser og transformeres i stor grad som følge av private utbyggingsinitiativ og offentlige infrastrukturprosjekter. I en slik situasjon blir kommunens rolle på den ene side å være premissleverandør og kvalitetssikrer for private utbyggingsinitiativ. På den annen side har kommunen i betydelig grad mulighet til å påvirke løsningene knyttet til store offentlige infrastrukturinvesteringer og innretningen av mer helhetlige bypakker. Kvaliteten i by- og stedsutviklingen er da både avhengig av robustheten og tydeligheten i den mer langsiktige kommunale strategien og evnen til å være smidig og tilpasningsdyktig i forhold til det enkelte prosjekt som oppstår underveis. I tillegg til dette kan det offentlige selv alltid gå foran og sikre utvikling av byliv og miljøkvalitet når offentlig byggeri (skoler, kulturbygg, parker, plasser og blågrønne strukturer) skal realiseres. Slike investeringer kan være viktige katalysatorer for senere private prosjektinitiativ.

Statens bymiljøpris skal inspirere til en mer bærekraftig by- og stedsutvikling og en mer miljøvennlig praksis. Prisen skal fremheve og belønne nyskapende tiltak, strategier og samarbeidsformer som fremmer bedre miljø, helse og levekår i byer og tettsteder, som reduserer areal- og energiforbruk og legger til rette for miljøvennlig transport.

Med årets tema, vann, har Bergen og Trondheim skilt seg ut av søkergruppen. De to søknadene har svært ulik karakter. Interessant nok vurderer juryen de to kommunenes arbeidsmetoder som komplementære og gjensidig avhengige av hverandre, i en stadig mer kompleks, kommunal planleggingshverdag.

### Bergen kommune

Bergen kommune jobber strukturert og aktivt med vann som ressurs og teknisk medium. Vann er beskrevet i vassdrag og kretsløp, som avløpstatikk, i forurensningssammenheng, som rekreasjonsaktivum og som estetisk element i planlegging av nye bosettinger. Vann er beskrevet som sentralt tema i forbindelse med klimatilpasning, og juryen registrerer at forskningsprosjekter brukes aktivt for å generere kunnskap inn i kommunens ulike planleggingsprosesser.

Kommunens avløpsetat har over lang tid bidratt til å utvikle den vannfaglige kompetansen i plansammenheng lokalt og nasjonalt. Juryen vil derfor fremheve registreringen og kartleggingen som er gjort av byens vassdrag, dokumentert i forvaltningsplanen, og måten det arbeides aktivt sammen med byens skoler om adopsjon av vassdrag for å engasjere publikum til innsats for vern og utvikling av vannmiljøet.

Kommunen har presentert flere forslag og idéer til prosjekter i byen der vannet representerer en sentral utfordring i plansammenheng (for eksempel takrenneprosjektet, Lungegårdskanalen og gjenåpningen av Mulebekken). Juryen etterlyser imidlertid en sterkere konseptuell holdning i disse prosjektene, og håper at de vil bli utviklet videre og gjennomført slik at de blir viktige som premisser for en bærekraftig byutvikling.

Et avgjørende punkt i juryens vurdering av søknaden og oppsummering etter besøket, at kommunen ikke har kunnet vise fram viktige, realiserte prosjekter. Juryen mener dette kan skyldes at de enkelte elementene, slik som vassdragsregistreringene, redegjøringen for grep og verktøy for å håndtere overvann/flomvann/havstigning og integrering av grønnplaner og vannveier, i for liten grad er koplet sammen med strategiene for byutviklingen. Søknaden kan også gi inntrykk av at den strukturerende overordnede planleggingen har tatt oppmerksomheten vekk fra gjennomføring og handlingsrettet arbeid.

Planer, strategier og strukturer alene kan ikke sikre gjennomføring. Juryen etterlyser derfor tydeligere målformuleringer om hvordan vannhåndteringen koples til byutviklingen, mer dristighet i de prosjektene som er presentert i søknaden, og større gjennomføringsvilje.

### Trondheim

Byplankontoret i Trondheim kommune har fremmet en søknad som er basert på gjenåpning av Ilavassdraget. Prosjektet har rot i kommunens grønnplanarbeid fra tidlig på 1980-tallet, hvor man hadde som målsetting å få fram et sammenhengende grøntdrag fra bymarka langs Ilavassdraget og ned til Ilsvika.

Midt på 1990-tallet valgte man å utarbeide kommunedelplan for Ila samtidig med at det ble utarbeidet reguleringsplan for Nordre avlastningsveg. En viktig ambisjon for veiprosjektet var at avlastningsveien skulle gå som miljøtunnel gjennom Iladalen. En miljøtunnel ville krysse kulverten for Ilavassdraget på en slik måte at det medførte behov for omlegging av kulverttraséen. Dette ga nytt liv til de gamle planene om Ilavassdraget som sammenhengende grøntdrag, og dermed også nytt liv til idéen om at Ilabekken kunne åpnes.

Det ble etablert prosjektkontor og samarbeidsfora mellom blant annet kommunen, Vegvesenet og beboerne i bydelen. Kommunen hadde som ambisjon at bekkeåpningen og veibyggingen skulle bidra til å realisere mål for den generelle byutviklingen i det tidligere industriområdet ved Ila. Resultatet var at traséen ble justert, en rundkjøring ble flyttet, og miljøtunnelen ble bygd lengre enn opprinnelig planlagt.

Måten kommunen har brukt statlige investeringer i infrastruktur til å realisere egne bypolitiske mål, viser en praktisk forståelse av kreftene som driver byutviklingen og hvilke betingelser den kommunale byutviklingen må arbeide under. En viktig forutsetning for denne måten å arbeide på er at kommunens mål og ambisjoner er definert i overordnede strategi- og plandokumenter og gjennom politiske vedtak som gir administrasjonen de politiske føringene den trenger for å gjennomføre prosjektet.

Ilabekken renner fra Theisendammen til Ilsvika i et naturlig forløp uten annen tilrettelegging for publikum enn en trapp. Etter hvert som den kommer til bebygde områder får den gradvis et mer opparbeidet preg, som blant annet omfatter bygging av terskler for laks og ørret som er satt ut i vassdraget. Hovedvekten er lagt på elva som et flomsikringstiltak, som biotop og som

miljøelement. Bekkeåpningen og sikringen av grøntdraget har vært viktige for arbeidet med å endre Iladalen fra en forurenset industrisone til et velfungerende rekreasjonsområde.

Juryen har merket seg at kommunen har latt bekken få være et naturelement også når den renner gjennom bysonen, og at det ligger tre barnehager i umiddelbar nærhet av bekkens flomsone. Det er en løsning som det i andre tilfeller og på andre steder er vanskelig å få aksept for, fordi man frykter for sikkerheten ved stor vannføring. Dette er en nyttig påminnelse om vassdragenes karakter og egenart; de representerer en potensiell fare, men kan likevel ikke underslås og velges bort. Trondheim kommune har vært klar over denne konflikten, men signaliserer ved gjennomføringen av prosjektet at det er en konflikt kommunen og innbyggerne er beredt til å lære seg å leve med.

Den nye forbindelsen fra marka til Ilsvika er ytterligere styrket ved at det er laget en god forbindelse videre til Skansen og til den planlagte parken langs fjorden og Nordre avlastningsvei. Kommunen har i søknaden og på befaringen presentert andre planlagte og gjennomførte prosjekter, og det viser at Ilabekken ikke er et enkeltstående tilfelle, men et resultat av et målbevisst arbeid.

Ilabekken er et godt pilotprosjekt og et godt eksempel på den tverrfaglige og ubyråkratiske tilnærmingen juryen mener er nødvendig for å sikre gjennomføringskraft i byutviklingen når anledningene byr seg. En slik gjennomføringskraft fordrer langsiktige strategier, koplet sammen med høy grad av tillit mellom folkevalgte og administrasjon; prosjektet Ilabekken vitner om at denne grunnleggende tilliten er til stede i Trondheim.

Oslo, 15. juni 2010

Juryleder Ketil Kiran  
*siv.ark.*  
juryleder

Anne-Karine Halvorsen Thorén  
*professor UMB*

Terje Noreide  
*VAV Oslo kommune*

Per Monsen  
*siv.ark.*

Jomar Lygre Langeland  
*byplansjef Drammen kommune*

Jurysekretær Cecilia Stokkeland  
*siv.ark.*